

ИНДИКАТОРИ КВАЛИТЕТА ПОСЛОВАЊА ДОМАЋИХ БАНКА BUSINESS QUALITY INDICATORS OF DOMESTIC BANKS

Ново Плакаловић^{a,1}, Бошко Мекињић^{b,2}

^aЕкономски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву/University of East Sarjevo, Faculty of Economics Pale

^bКомерцијална банка, Бањалука/Komercijalna banka, Banja Luka

PODACI O ČLANKU

Primljen 07.05.2018.
Dostavljen na recenziju 10.05.2018.
Prihvaćen 30.08.2018.
Dostupan online od 31.10.2018.

Ključne riječi:

анализа перформанси банака
системи раног упозоравања
ризици пропадања банака

ARTICLE INFO

Received 05/07/2018
Sent to revision 05/10/2018
Accepted 08/30/2018
Available online 10/31/2018

Keywords:

bank performance analysis
early warning systems
banks' risk of collapse

APSTRAKT

У овом чланку показујемо како клијенти банака могу стећи довољно добру слику о квалитету појединачних банака. Показујемо да се директним увидом у јавно публиковане финансијске извјештаје банака, коришћењем финансијских ратио бројева могу формирати доста поуздани рангови квалитета појединачних банака. То се допуњава подацима из извјештаја екстерних ревизора. Озбиљна финансијска анализа историјских података као и континуелно текуће пажљиво праћење доступних извора информација може клијенту, са великом дозом сигурности, указати на потенцијалне проблеме у банци те га на вријеме упозорити да би банка могла бити у догледном времену суочена са озбиљним проблемима. Закључујемо да нису увијек довољни само подаци из извјештаја банака и ревизорски извјештаји већ је пожељно пратити и све друге доступне информације. Коју банку ће клијенти изабрати и по којем критерију је индивидуалан избор јер зависи од клијентове пословне позиције, способности за анализу и могућности да се довољно информише. Закључујемо да је проблем асиметрије информација присутан не само у односу кредитора и корисника кредита већ и у односу између повјериоца и његове банке.

ABSTRACT

In this article we show how clients can get a good picture of the quality of individual banks. We show that by direct insight into the publicly published financial reports of banks, using the financial ratios, a lot of reliable quality grades of individual banks can be formed. This is complemented with data from external auditors' reports. A serious financial analysis of historical data as well as a continuous ongoing careful monitoring of available information sources can, with a high degree of certainty, point to potential problems in the bank and warn them on time that the bank might be faced with serious problems in due course. We conclude that not only data from the bank reports and audit reports are always sufficient. It is also desirable to follow all other available information. Which bank will the clients choose and by what criterion is an individual choice because it depends on the client's business position, ability to analyze, and the ability to be sufficiently informed. We conclude that the problem of information asymmetry is present not only in relation to lenders and loan users, but also in the relationship between the borrower and his bank.

Увод

У овом раду се осврћемо на методе које могу користити клијенти банака како би могли благовремено предвидјети тешкоће и опасности у појединачним банкама као и опасности које пријете финансијском систему као цјелини. Основни извори информација за клијенте су финансијски извјештаји које су банке у обавези да публикују. Пошто се њихови извјештаји ревидирају од стране екстерног ревизора клијенти могу користити и публиковане извјештаје екстерних ревизора. Заинтересовани клијенти могу на основу тих јавно публикованих података те на основу других доступних информација процјенити квалитет појединачних институција и на тој основи заснивати свој клијентски однос са изабраним банкама. У раду показујемо да на бази укрштања више података из разних извјештаја можемо правити грубе ранг листе банака те на тај начин бирати квалитетнију

¹ novoplakalovic@gmail.com

² bosko.mekinjac@kombank- bl.com

институцију. Рад смо презентовали кроз три дијела. У првом дијелу смо учинили врло кратак осврт на неке најраспрострањеније методологије а у другом смо дали конкретну анализу узорка домаћих банака односно њихових извјештаја те смо грубо рангирани банке. На крају смо се осврнули на питање значаја менаџмента за успјешно пословање банке.

1. Методе оцјене квалитета банке

Релевантна мјера здравља банака је ризик солвентности односно удаљеност од *defaulta*. Ризик је везан за вјероватноћу да губици премаше обим акцијског капитала.

Стари, општеприхваћени метод је утврђивање вриједности *Z*-score за индивидуалну банку. Он се дефинише као $z \equiv (k + \mu) / \sigma$ при чему је *k* акцијски капитал као проценат активе, μ је просјечна добит након опорезивања као проценат активе и σ је стандардна девијација добити након пореза у односу на активу што представља промјењивост (волатилност) поврата. Већи *Z*-score подразумјева доњу границу ризика инсолвентности и нижу вјероватноћу несолвентности банке. (Maechler, A. Mitra S. Worrell D. 2007.p.4.). Развијени су посебни тестови за супервизоре који могу прилично једноставно уочити стање здравља појединачних системски важних банака. То су прилично једноставна мјерења здравља банака. Тако Индекс здравља банке (Bank Health Index –BHI), олакшава прелиминарне анализе појединачне институције у односу на *peer* банке. (Ong L.L. Jeasakul P. Kwoh S.2013.) . У свом истраживању, Shan-Lau J. Jobert A. Kong J. (2004) покушавају да мјере рањивост банака на тржиштима у настајању користећи мјеру удаљености од пропадања при чему је неутрални индикатор ризика базиран на Мертоновом структурном моделу . Резултати њиховог истраживања показују да се пропадање банака може предвидјети до 9 мјесеци унапријед. Та удаљеност може се користити у циљу надзора банака од стране супервизора. *Z*-score представља индикатор банкарских перформанси у нарочитим подручјима у односу на *peer* узорак. Са изузетком мјере квалитета активе (стопа НПЛ) позитиван *Z*-score значи да је финансијски рацио одређене банке бољи него одговарајући скор за *peer* групу током три периода. У случају да је мјера квалитета активе, НПЛ ратио *Z*-score мултипликован са -1 онда би било који пораст у том score-у представљао негативан развој.

Супервизори се у оцјени квалитета пословања појединачних банака служе CAMELS системом оцјене (рејтинга) гдје се бодују укупне перформансе појединачних банака и оцјењују њихове снаге и слабости. Коначна оцјена даје практично ранг банке са одговарајућом оцјеном квалитета пословања. Оцјене иду од 1 до 5 при чему су банке које се оцијене са оцјеном од 1 до 2 добре тј. квалитетне банке са добрим перформансама док банке које имају оцјене преко 2 до пет, имају слабије до врло слабих перформанси.

3.Квалитет пословања домаћих банака

Клијенти банака односно депоненти и повјериоци банака могу оцјењивати квалитет пословања појединачних банака на основу увида у њихове објављене финансијске извјештаје. Значајна допуна тим информацијама су објављени извјештаји екстерних ревизора о коректности финансијских извјештаја банака. Комитенти банака не могу имати све битне информације али и финансијски извјештаји могу пружити доста информација и података који могу сугерисати да нека банка добро послује односно има здраво пословање, а опет, нека друга банка нема одговарајуће индикаторе финансијског здравља.

На бази података из финансијских извјештаја банака које публикује Бањалучка берза, конструисали смо сљедећу Табелу са релевантним рацио бројевима израчунатим на бази података из извјештаја банака за 2016. годину. Приказ има чисто илустративни карактер и није нам био циљ да тврдимо да је нека конкретна банка лоша или добра или да некој банци пријете потенцијалне тешкоће. Жељели смо само приказати могућности одређеног разликовања па и "рангирања" банака по квалитету за властите потребе индивидуалних клијената банака и пословних партнера банака. Сигурно да оваква врста анализе не може задовољити све клијенте. Клијенти којима овакав тип анализе није довољно поуздан сусрећу се са императивом да користе софистикованије методе.

Табела 1: Основни финансијски индикатори за банке у Републици Српској 2016.г.

Назив банке	Учешће у укупној активи у %	Учешће новчаних средстава у активи у %	Учешће резерви за губитке у активи %	Учешће капитала у активи у%	Поврат на активу (ROA) %	Поврат на акцијски капитал (ROE) %	Ранг по перформансама
1	7,7	14,9	8,6	20,5	1,27	-6,60	2
2	27,9	5,6	2,0	5,7	2,35	20,29	3
3	18,5	8,6	2,7	12,3	1,72	12,65	4
4	3,3	2,7		14,8	1,15	7,42	6
5	2,4	9,5	2,9	12,8	-9,10	-53,50	7
6	23,0	8,9	0,6	8,2	0,81	9,48	8
7	5,8	13,7	0,6	19,7	0,24	1,07	1
8	11,4	4,3	2,7	13,9	0,49	3,40	5
Укупно	100,0	7,1	2,1	9,5	0.70	5,31	

Извор: www.blberza.com

У последњој колони смо дали једну врло условну ранг листу банака посматрајући њихове перформансе у најгрубљем односно "од ока". Очигледно је да се по величини односно релативном значају издвајају четири банке и то банке 2,3,6 и 8. Све четири банке су надпросјечно профитабилне. Банка 6 је високо рангирана али јој перформансе нису баш превише добре. Ризици произилазе из чињенице да та банка има највеће учешће у укупним бруто кредитима свих банака (28%) док истовремено у активи свих банака учествује са 23%. То сугерише на чињеницу да је банка претјерано изложена кредитном ризику који је иначе и најистакнутији ризик у домаћим околностима. Њене перформансе посебно погоршава чињеница да има најниже учешће капитала изузев најбоље банке бр. 2 која има стопу профитабилности од преко 20 % чиме је она и најпрофитабилнија банка у систему. Банка 6 свакако заслужује посебну пажњу како регулатора, јер је системски важна банка, тако и клијената који би морали бити опрезни приликом свог укупног излагања према тој банци. Детаљнија анализа њених извјештаја би показала динамику билансних ставки, њену секторску изложеност, кретање профитабилности, изворе раста, структуру улагања, промјене у ликвидности, промјене у структури капитала, структуру власништва и друге елементе који би дали комплетнију слику о банци и њеним слабостима и снагама.

Банке 7 и 8 показују добре перформансе мада не исказују високу профитабилност. Квалитет се огледа у једном случају у врло високим новчаним средствима и у оба случаја високом учешћу капитала. То свједочи о опрезној пословној политици банке која се очигледно одриче дијела потенцијалне зараде ради веће сигурности пословања. Јасно је да "вишак" новчаних средстава смањује профитабилност као што то чини и "вишак" капитала.

Банка 1 је сврстана на лошију позицију искључиво због остварених губитака. Не треба занемарити чињеницу да је ова банка у 2016. знатно смањила ниво губитка у односу на претходну годину те да је недавно власнички реструктуисана што јој даје велике шансе да у неком моменту у будућности оствари позитиван резултат и настави са успјешним пословањем.

Највеће учешће у активи банкарског сектора има банка која је истовремено најпрофитабилнија и чији профит учествује са 63% у профиту цијелог банкарског сектора у БиХ. Међутим, та иста банка има упола мање учешће у бруто кредитима банкарског сектора у РС у односу нпр. на банку бр. 6 која има највеће учешће у датим бруто кредитима у банкарском сектору РС. То показује да је њена актива максимално диверзификована и да она остварује највећи принос по једној јединици активе.

Код нас би се банке могле лако подијелити у двије групе односно велике и мале банке те посматрати у оквиру сваке групе позицију појединачних банака. Очито је и да и у једној и другој групи има квалитетних банака и банака које, у најмању руку, изазивају подозривост.

Најзад, поставља се питање да ли се само једноставним увидом у финансијске извјештаје може предвидјети пропаст банке. Досадашње искуство у домаћем банкарству нам говори да, када се у извјештајима уоче енормни губици или подкапитализованост тада је углавном већ касно. Према досадашњим искуствима објава губитка је истовремено и црвени аларм.

Подаци на основу којих се може извршити објективнија анализа квалитета активе нису доступни јавности изузев супервизорима и екстерним ревизорима. Сигурно да одређени подаци из

публикованих финансијских извјештаја могу у некој мјери указати на обиме ризичних кредитних актива. Један од таквих података су исправке вриједности кредита које се могу наћи у извјештајима банака.

На основу података из финансијских извјештаја банака могу се вршити и суптилније анализе које показују нпр. на који начин банке управљају ризичним кредитним портфолијом. У својој дисертацији Мекињић Б. (2017) указује на одређене индикаторе који указују на политику банака у односу на интерно одређивање рејтинга кредита кроз селекцију нивоа ризичности нових захтјева те током мониторинга портфолија и у процесу обезвјеђивања кредита. Из података се види да банка б која је лидер у одобреним кредитима заузима тек треће мјесто по обиму исправки вриједности датих кредита, а тек шесто мјесто по учешћу исправки вриједности бруто кредита у односу на властите бруто кредите.

Банка која заузима друго мјесто по учешћу исправки вриједности датих кредита у исправкама вриједности са 20,3% и друго мјесто према нивоу покривености бруто кредита са исправкама вриједности и то са 7,5%, је иначе банка која је пословала са губитком. Банка број 2, заузима треће мјесто по тржишном учешћу 14,4%, по учешћу исправки вриједности у укупним исправкама вриједности банкарског система заузима прво мјесто, као и по покривености бруто кредита исправкама вриједности, а уједно је и далеко најпрофитабилнија банка у систему. Могуће је да та банка има добро развијен систем интерног кредитног рејтинга који омогућава да се врши адекватна селекција кредитних захтјева те да је у претходном периоду банка вршила адекватно формирање исправки вриједности свих својих пласмана.

Ако би се претпоставило да банке послују под приближно једнаким условима онда би се могло очекивати да банке са највећим тржишним учешћем мјереним кроз учешће поједине банке у укупним кредитима имају и највеће исправке вриједности кредита. Међутим, то у пракси није случај. Тако нпр. треба имати у виду да банке-мајке из иностранства намећу неким банкама стандарде групације у погледу управљања и мјерења ризика док неке саме успостављају своје критерије и стандарде управљања ризиком.

Очито је да се коришћењем одређених података из финансијских извјештаја те њиховим укрштањем могу у некој мјери рангирати банке у погледу квалитета њиховог пословања те да заинтересовани клијенти- повјериоци могу у одређеној мјери вршити грубу селекцију појединих банака те на бази свих осталих доступних информација о банци доносити своју одлуку о ступању у пословни однос са неком изабраном банком. Засигурно је могуће правити селекцију системом елиминације и онда се излагати банкама за које се процијени да су најквалитетније.

4. Менаџмент банака

Аутсајдери не могу знати нити испитати како функционише менаџмент у појединачној банци. То је веома битан елемент за оцјену укупних перформанси банке. Састав управног одбора и извршног одбора те топ менаџмента је најбитнији за оцјену квалитета менаџмента мада детаљи нису увијек доступни. Но резултати пословања банке су најбоља слика квалитета менаџмента. Ако банка биљежи пословне успјехе у дужем року са истим менаџментом очигледно је да је управљање таквом банком ефикасно.

Најзначајнији аспект људског фактора се налази у структури власништва. Власници су, макар према домаћим искуствима, од кључног значаја за пословање банке. Најбитнија питања су да ли су власници домаћи или страни и да ли је ријеч о једном или два физичка лица или је ријеч о великом броју власника или власништву неке институције (банкарске групе, инвестиционог фонда и сл.) или у власништву државе, потпуном или дјелимичном.

Важно питање у вези власништва је да ли постоји разлика у понашању страних и домаћих банака. У једној студији (Claessens S. van Horen N.2012) на узорку од 137 земаља у периоду 1995-2009 истражује понашање страних банака и њихов утицај. Показује се повећано присуство страних банака и у земљама поријекла и земљама домаћина. Текуће учешће у тржишту је просјечно 20% у земљама ОЕЦД и 50% у другим земљама. Стране банке имају виши капитал и већу ликвидност али мању профитабилност него домаће банке. Само је у земљама у развоју присуство страних банака негативно повезано са домаћом креацијом кредита. Током глобалне финансијске кризе стране банке су

смањиле кредите више у поређењу са домаћим институцијама осим када доминирају у банкарском систему домаћина. Стопа кредита према депозитима је показатељ степена у коме су банке активне у традиционалним формама финансијског посредовања нпр. кредитирању. И у тржиштима у настајању стране банке настоје да имају већу стопу кредита према депозитима у односу на домаће банке. То сугерише да су релативно активније у кредитирању јер могу лакше привући недепозитне изворе финансирања укључујући средства од банака мајки. (Claessens S. van Horen N. 2012.p.14)

Закључак

Појединачни клијенти тешко могу процјенити квалитет одређене банке или благовремено предвидјети њену пропаст. У свијету су развијени многи статистички модели који су јако ефикасни у оцјенама квалитета финансијског система и појединачних банака а које у принципу користе супервизорске институције. Питање је и који би клијент изван финансијских структура (јавних и приватних) био заинтересован да толико дубоко истражује квалитет банкарског сектора и појединачне банке. У овом кратком раду смо показали да домаћи клијенти без великих претензија ипак могу стећи доста добру слику о квалитету појединачне банке простим увидом у финансијске извјештаје, коришћењем финансијских рачуна бројева у комбинацији са извјештајима екстерних ревизора. Нису увијек довољни само подаци из извјештаја банака и ревизорски извјештаји већ је пожељно пратити и све друге доступне информације. Коју банку ће клијенти изабрати и по којем критерију је индивидуалан избор јер зависи од клијентове пословне позиције, способности за анализу и могућности да се довољно информише. Проблем асиметрије информација је присутан не само у односу кредитора и корисника кредита већ и у односу повјериоца и његове банке.

Литература

1. Claessens S. van Horen N.(2012), Foreign Banks: Trends, Impact and Financial Stability, IMF Working paper, WP/12/10, January
2. Shan-Lau J. Jobert A. Kong J. (2004), An Option-Based Approach to Bank Vulnerabilities in Emergin Markets, IMF Working paper, WP/04/33, February
3. Мекињић Б (2017), Моделирање интерног система кредитног рејтинга као детерминанте успјешности пословања банака, Докторска дисертација, Економски факултет, Бањалука
4. Maechler, A. Mitra S. Worrell D. (2007), Decomposing Financial Risk and Vulnerabilites in Eastern Europe, IMF Working Paper, WP/07/248, October
5. Ong L.L. Jeasakul P. Kwoh S.(2013), HEAT! A Bank Assesment Tool, IMF Working Paper, WP/13/177.
6. Worrell, D. (2004), Quantitative Assessment of the Financial Sector: An Intagrated Approach, IMF Working Paper, WP/04/153, August
7. www.blberza.com